

*Др Зоран Миладиновић,
доцент, Правни факултет Ниш*

Права аутора према власнику примерка дела

Резиме

Имајући у виду ујоредне интересе аутора и власника једног примерка дела, Закон о ауторским и сродним правима из 1998. године на примерени начин уређује ова права, као и што предвиђа услове под којим аутор може да оствари своја права према власнику примерка дела. У том смислу, нарочито је значајно ауторово право следовања, као и његово право на посебну накнаду од продаје средстава и машина подобних за умножавање дела. Због тога би ове ауторове дозволе требало јасније да се уреде законом. Што се права следовања тиче, аутору треба признати право на различите накнаде од продаје изворног примерка ауторског дела. Што се тиче накнада од продаје средстава подобних за умножавање ауторових дела, закон би требало да уреди одговорности лица која се баве умножавањем ауторских дела ради стицања добити, постављајући им услов, да закључе уговор, пре отпочињања њихове трговине, са организацијом за заједничку најлажу накнада из прихода од продаје умноженог примерка дела.

Кључне речи: ауторско дело, аутор, власник примерка дела, право следовања.

Уводне напомене

Субјективно ауторско право састоји се од личноправних и имовинскоправних овлашћења. Ово разликовање се у правној теорији сматра секундарном поделом, док се подела на искључива (апсолутна) и неискључива (релативна) овлашћења

сматра примарном поделаом¹⁾ Под апсолутним (искључивим) овлашћењима аутора, подразумева се искључиво право аутора да другоме забрани или дозволи да његово дело искоришћава. Ради се дакле о овлашћењу које делује *erga omnes*. Релативна су она овлашћења која делују само према одређеним лицима (*inter partes*). С обзиром да искључива - апсолутна овлашћења делују према свима (*erga omnes*) она су срж ауторскоправних овлашћења из субјективног ауторског права. Нека од искључивих овлашћења су личноправне а нека имовинскоправне природе. Када је реч о имовинскоправним овлашћењима из субјективног ауторског права, она се могу искоришћавати у телесној и бестелесној форми. У искоришћавање ауторског дела у телесној форми спадају: овлашћење на снимање и умножавање дела; овлашћење на стављање примерка дела у промет и овлашћење на давање примерка дела у закуп (члан 20-22 Закона о ауторском и сродним правима, у даљем тексту ЗАСП). У искоришћавање дела у бестелесној форми спадају: овлашћење на извођење и представљање дела; овлашћење на преношење извођења или представљања; овлашћење на емитовање дела; овлашћење на јавно саопштавање дела које се емитује и овлашћење на јавно саопштавање дела са носача звука или слике (члан 24-29 ЗАСП).

С обзиром да је за искоришћавање ауторског дела у телесној форми неопходно постојање примерка ауторског дела, и да примерак ауторског дела неминовно долази у посед државину одређених лица, по основу стицања примерка дела, неминовно настаје одређени однос између власника примерка дела и аутора дела које је материјализовано у примерку дела. У таквој ситуацији природно долази до сукоба интереса између аутора дела и власника примерка ауторског дела. Специфичност ове могуће конфликтне ситуације је у томе што су предмети заштите различити. Код власника примерка дела у питању је право по основу својинскоправних овлашћења. Код аутора дела предмет заштите је субјективно ауторско право као нематеријално добро. Имајући у виду могуће конфликтне ситуације између власника примерка дела и аутора дела, ЗАСП из 1998. године, уређује ову ситуацију одговарајућим одредбама, настојећи да на задовољавајући начин заштити легитимне интересе и једног и другог субјекта права. У том смислу, ЗАСП одговарајућим одредбама уређује права аутора према власнику примерка дела, односно обавезе власника примерка дела према аутору дела. Тако је чланом 30. ЗАСП уређено право аутора на приступ примерку дела; чланом 31. право аутора на слеђење дела; чланом 33 право забране излагања оригиналног дела ликовне уметности; чланом 34 прече право аутора на прераду примерка дела архитектуре и чланом 35 право аутора на посебну накнаду од искоришћавања ауторских дела. Предмет овог рада је осврт на законско решење ових односа, као и решења у одговарајућим међународним и регионалним прописима. Значај овог питања добија на тежини, ако се има у виду чињеница да се на месту аутора могу наћи и друга лица - носиоци ауторског права, односно да се у улози власника примерка дела могу

1. Марковић Слободан: Ауторско право и сродна права.- Београд., 1999. страна 169.

наћи разна правна и физичка лица, па се поставља питање да ли се, поред аутора, наведене одредбе односе и на носиоце ауторског права, односно да ли и држаоци примерка дела имају одређене обавезе према аутору дела.

1. Овлашћење аутора на приступ примерку дела

Под овим овлашћењем подразумева се право аутора да тражи од власника примерка његовог дела да му омогући приступ том примерку, ако му је то потребно ради умножавања дела и ако се тиме не угрожавају оправдани интереси власника, односно лица које држи тај примерак дела (члан 30. став 1 ЗАСП). Власник дела, односно лице које држи примерак дела, није дужно да аутору преда примерак дела (члан 30. став 2 ЗАСП).

Овом одредбом законодавац је омогућио аутору дела, да му се из одређених разлога омогући приступ примерку дела, које се налази у својини другог лица, при чему су предвиђени и услови под којима аутор дела то право може остварити. Тако се аутор може користити овим овлашћењем под следећим условима: **а/** да се приступ односи само на умножавање дела; **б/** да се приступ обави у време и на начин којим се не угрожавају интереси власника дела; **ц/** да се умножавање мора извршити на лицу места, без обавезе власника да омогући аутору одношење дела. Очигледно је да се овим овлашћењем аутора сужавају права власника примерка дела у корист аутора дела. Када ће се сматрати да је аутору неопходно умножавање дела, односно које су то границе до којих ће се сматрати да нису угрожени оправдани интереси власника примерка дела, фактичко је питање, тако да ће се то процењивати у сваком конкретном случају²⁾, што значи да суд о томе мора водити рачуна, тако да се морају узети у обзир претежнији интереси једне од ових страна. У сваком случају, ауторско право не даје аутору дела право да га поседује. Аутор дела може тражити од поседника да му дозволи приступ делу. Међутим, аутор не би могао тражити да му се дело преда.³⁾ Преласком власништва са аутора на новог власника, власник може тим делом располагати у одређеним границама, али он не постаје аутор већ само власник дела, и само на том делу стиче одређена имовинскоправна овлашћења, али не може стећи и моралноправна овлашћења која припадају искључиво аутору дела⁴⁾. Морална овлашћења остају код аутора, а ово је једно од личноправних овлашћења аутора, које је релативне природе⁵⁾. Пошто је могуће да поред аутора потребу за приступ примерку дела исказаже и носилац ауторског права, поставља се питање да ли би власник примерка дела био обаве-

2. Милић Димитрије: Коментар закона о ауторском и сродним правима.- Београд, 1998. Страна 67.
3. Митровић Јездимир: Ауторско право и право индустријске својине кроз судску праксу.- Београд 1992.
4. Пресуда Окружног суда у Београду П. број 50/95 од 17.X 1996. и Врховног суда Србије Гж. 109/96 од 22. I 1997.
5. Марковић Слободан: Ауторско право и сродна права... страна 210.

зан да омогући приступ делу и лицу које није аутор дела. Систематским тумачењем одредбе члана 30. став 1. ЗАСП, закључује се да се овим овлашћењем може користити само аутор дела. У правној теорији међутим постоји схватање да би после смрти аутора то овлашћење могли да врше и ауторови наследници⁶⁾. Ово схватање је оправдано, ако се имају у виду разлози због којих аутор, односно његови наследници, могу имати потребу да приступе примерку дела. Потреба да се приступи примерку дела постојаће најчешће у случају када је потребно да аутор, односно његови наследници, изврше умножавање дела у циљу прављења каталога, или друге сличне документације. Чињеница је међутим, да законодавац не помиње наследнике аутора као лица која би се могла користити овим овлашћењем, па је, до евентуалне допуне ове законске одредбе на суду, да екстензивним тумачењем то право призна и ауторовим наследницима.

Друго питање које се поставља код овог овлашћења аутора, јесте да ли је обавезом да аутору омогући приступ делу, обухваћен само власник или и лице које није власник дела, већ дело држи по неком другом основу а не власничком. И на ово питање законодавац није дао јасан одговор. Шта више, из дикције става 2. члана 30. ЗАСП, изводи се закључак да лице које није власник, ту обавезу не би имало. Аналогно праву наследника да имају право на приступ примерку дела, требало би прописати законску обавезу да приступ примерку дела омогуће и лица која нису власници примерка дела. Ово тим пре што ограничења, која закон прописује да би се аутор могао користити овим овлашћењем, у довољној мери штите интересе власника примерка дела. Иначе, важећи међународни извори права (БК; УК и WIP уговор о ауторском праву) не предвиђају право на приступ примерку ауторског дела као минимално право аутора.

2. Право слеђења

Под правом слеђења подразумева се овлашћење аутора, или његовог наследника, да од власника оригиналног примерка дела ликовне уметности, књижевног, научног и музичког дела, који отуђи тај примерак дела, захтева информацију о имену и адреси новог власника и да потражује одређени део од продајне цене. Рок у коме аутор дела треба да буде обавештен је 30 дана од дана продаје дела, а износ који је продавац дела дужан да исплати аутору дела на које се право слеђења односи је 3% продајне цене дела (члан 31. став 1. ЗАСП). Аутор дела се не може одрећи права слеђења, нити њиме може располагати, а после ауторове смрти ово право припада наследницима (члан 31. став 2. и 3. ЗАСП). Право слеђења се не односи на ауторска дела из области архитектуре и на филмска дела (члан 31. став 4. ЗАСП).

Правни основ да ауторима буде признато право слеђења садржан је у одредби члана 14 тер, став 1 Бернске конвенције о заштити књижевних и уметничких дела,

6. Марковић, Слободан: Ауторско право и сродна права... страна 211.

и то од Бриселске ревизије из 1948. године (у даљем тексту БК)⁷⁾. При томе треба нагласити да се одредба члана 14. тер БК ондоси на оригинална уметничка дела и оригиналне рукописе писаца и композитора, какво решење предвиђа и наш ЗАСП. Француско право, које се сматра “колељком права слеђења”⁸⁾ ограничава право слеђења на ауторе уметничких дела из области графике и вајарства, а чешко право предвиђа право слеђења у корист аутора уметничких дела, аутора оригиналних рукописа књижевних дела и аутора композиција⁹⁾. Иначе, право слеђења у нашој земљи први пут је уведено Законом о ауторском праву из 1978. године. Имајући у виду значај права слеђења за аутора, земље чланице ЕУ донеле су 2001. године, посебну Директиву о праву слеђења у корист аутора оригиналног уметничког дела¹⁰⁾.

Погледајмо у којој мери је право слеђења предвиђено чланом 31. и 32. ЗАСП усклађено са одредбама БК и наведеном Директивом ЕУ.

Право слеђења предвиђено БК не припада категорији минималних права које су државе чланице дужне да признају страним ауторима. Одредба члана 14. тер БК је прилично комфорна у том смислу што се државама чланицама оставља слобода у погледу признавања права слеђења страним ауторима, као и у погледу утврђивања начина и стопе наплате од продаје примерка дела. Ако се одредбе ЗАСП посматрају у односу на одредбу члана 14. тер БК, закључак је да је решење садржано у ЗАСП, сагласно са наведеном одредбом БК. Наиме, ЗАСП прописује услове и стопу наплате од продаје оригиналних примерака ауторског дела на која се право слеђења односи. Према члану 31. став 1. и члану 32. став 1. ЗАСП лице које подлеже овој обавези је власник примерка дела који га отуђује, односно, галериста или организатор јавне продаје оригинала дела ликовне уметности, односно изворних рукописа. Када је реч о галеријама и организаторима јавне продаје, ЗАСП предвиђа могућност да се они ослободе обавезе у погледу обавештавања аутора о имену и адреси продавца, ако аутору исплате износ од 3% од продајне цене дела (члан 32. став 2. ЗАСП). Чини нам се да је одредба члана 32. став 2. недоречена у смислу да законодавац ослобађа галеристу, односно организатора јавне продаје, обавезе обавештавања о имену и адреси продавца, уколико аутору исплати предвиђени проценат од продајне цене оригиналног ауторског дела, али аутора мора обавестити о имену и адреси новог власника дела, према коме би аутор имао “ново” право у случају поновне продаје, а која се може извршити без посредовања галеристе или организатора јавне продаје. Када је реч о износу на који аутор има

7. Оригинал текста Бернске конвенције са свим ревизијама видети: Бесаровић Весна - Жарковић Благота: Интелектуална својина- Међународни уговори, Београд, 1999.

8. Марковић Слободан: Право слеђења - Гласник Правног факултета у Крагујевцу, 1981. страна 293.

9. Бесаровић Весна: Интелектуална својина: (Индустријска својина и ауторско право), Београд, 2000. страна 297.

10. Directive 2001/84 EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the Resele right for the benefit of the author of an original work of art, “Official Journal of the European Communities”, L 272, 13/10/2001, p. 32-36.

право, решење ЗАСП је у складу са ставом 3 члана 14. тер БК, који државама чланицама оставља могућност да утврде стопу процента од продајне цене дела. Процент од 3% на који се определио наш законодавац је средње решење, будући да се у упоредном праву тај проценат креће око 2-6%¹¹⁾. Тако је у француском праву тај проценат 3%, док је у Немачкој 5%.

Ако се одредбе ЗАСП посматрају у односу на Директиву ЕУ, онда је могуће извести неколико закључака. Прво, Директива ЕУ донета је 2001. године, тако да ЗАСП није могао имати у виду решења из Директиве, будући да је донет 1998. године. Друго, Директива се односи само на оригинална уметничка дела, подразумевајући ту ликовна или вајарска дела као што су: слике, колажи, платна, цртежи, дуборези, графике, литографије, скулптуре, таписерије, керамика, предмети од стакла и фотографије, под условом да их је сам аутор направио или су у питању копије које се сматрају уметничким делима (члан 2. став 1 Директиве). Да би копије биле обухваћене овом Директивом, потребно је да буду направљене у ограниченом броју примерака, и то од самог аутора или по његовом одобрењу, морају бити побројане и потписане или ауторизоване на други начин (члан 2. став 2 Директиве). Лица која подлежу обавези плаћања накнаде су солидарно: продавци, купци и посредници у продаји и куповини уметничких дела, као што су аукцијске куће, уметничке галерије и сва лица која се баве трговином уметничким делима (члан 1. став 3 Директиве). Субјект права је аутор, односно његов наследник који је држављанин државе чланице ЕУ. Ауторима дела ликовне уметности чије државе нису чланице ЕУ, може се признати право слеђења у земљама ЕУ, уколико је испуњен један од ових услова: да законодавство државе чији је аутор држављанин, признаје право слеђења, или да аутор има пребивалиште у било којој држави чланици ЕУ (члан 6. Директиве). Државе чланице својим националним законодавством могу предвидети да се право слеђења неће применити у случају када је продавац добио уметничко дело директно од аутора, и то у периоду од три или мање година од продаје, и уколико цена поновне продаје не прелази износ од 10.000 евра (члан 1. став 3 Директиве).

Када је у питању висина накнаде која аутору припада, чланом 4 Директиве, прописано је да су државе чланице слободне да пропишу њену висину, али се предвиђа да минимална цена по којој се уметничко дело може продати не може бити нижа од 3.000 евра, а аутору припада право на накнаду у зависности од цене по којој је дело продато, тако да се накнада креће у распону од 0,25% до 4% вредности продатог дела. Тако, ако је оригинално уметничко дело продато по цени од 50.000 евра, аутору припада 4% од продајне цене, 3% ако је дело продато по цени од 50.000,01 до 200.000 евра; 1% од продајне цене, ако је дело продато по цени од 200.000,01 до 350.000 евра; 0,5% од продајне цене, ако је дело продато по цени од 350.000,01 до 500.000 евра и 0,25% од продајне цене, ако је дело продато по цени преко 500.000 евра. У сваком случају, висина накнаде не може прећи износ од

11. Марковић Слободан: Право слеђења.- Гласник Правног факултета у Крагујевцу, Крагујевац, 1981, страна 193

12.500 евра, а у случају да је цена по којој је дело продато до 50.000 евра, стопа накнаде на коју аутор може рачунати може износити 5%, али не мање од 4% уколико је минимална продајна цена нижа од 3000 евра.

Из изложеног произилази да је право слеђења Директивом ЕУ уређено на праведнији начин и зато што се узима у обзир вредност оригиналног примерка уметничког дела. Правично је да проценат накнаде не буде исти за уметничко дело велике вредности и уметничко дело мале вредности. Поред тога, сматрамо и да су постављени лимити, испод и изнад којих аутор не може рачунати на накнаду, савим оправдани, тако да би ова решења требало уградити у будуће измене ЗАСП.

3. Овлашћење аутора на забрану излагања оригиналног примерка дела ликовне уметности

Овлашћење на забрану излагања оригиналног примерка дела ликовне уметности такође је једно од личноправних овлашћења¹²⁾ (права) аутора према власнику примерка дела. Ради се о овлашћењу аутора да, приликом отуђења оригиналног примерка дела ликовне уметности, у писменој форми забрани власнику примерка дела да дело излаже (члан 33. ЗАСП). Разлог за прописивање овог овлашћења аутора сматра се чињеница да већи део примерака оригиналних дела ликовне уметности буде продат, а да претходно не буду објављена, јер се продају у атељеу аутора-сликара¹³⁾. Будући да је, према члану 16. ЗАСП, једино аутор овлашћен да дело објави, свако објављивање дела од стране другог лица представљало би повреду личноправног овлашћења аутора. Имајући у виду управо чињеницу да стицањем својине на примерку дела ликовне уметности, власник дела њиме може слободно располагати, па и излагати га, али и чињеницу да је објављивање ауторског дела право аутора, ЗАСП у члану 33. став 1 овлашћује власника

12. Марковић Слободан: Право интелектуалне својине, Београд, 2000. страна 73; Ауторско право и сродна права... страна 212. Супротно схватање, да се ради о имовинскоправном овлашћењу заступа Бесаровић Весна: Интелектуална својина (Индустријска својина и ауторско право), Београд, 2000. страна 298. Сматрамо да је реч о чисто личноправном овлашћењу из разлога што ЗАСП (члан 16.) предвиђа да је аутор овлашћен да објави дело и да одреди начин на који ће то учинити. Разлогом различитог третмана овог овлашћења аутора сматрамо одредбу члана 3. став 2 БК према којој под објављеним делима треба разумети "дела издата са пристанком њиховог аутора, без обзира на начин израде њихових примерака, које је стављањем на располагање ових примерака било такво да задовољава потребе јавности, водећи при томе рачуна о природи дела. Приказивање неког драмског, драмско музичког дела или кинематографског дела, извођење неког музичког дела, јавно рецитовање књижевног дела, изложба неког уметничког дела, пренос или радио дифузија књижевних или уметничких дела, изложба неког уметничког дела и изградња неког архитектонског дела не представљају објављивање". Универзална конвенција, међутим, чланом 6 предвиђа да се под објављивањем сматра "репродуковање у материјалном облику и стављање на располагање јавности примерака дела, пружајући јој могућност да га чита или упозна визуелним путем".

13. Марковић Слободан: Ауторско право и сродна права... страна 212.

оригиналног примерка дела сликарства, скулптуре и фотографије да тај примерак дела излаже, без обзира да ли је дело пре набавке било објављено или не. Међутим, аутор, може то право ускратити власнику примерка оригиналног дела ликовне уметности уколико, приликом отуђења тог оригиналног примерка дела ликовне уметности, то изричито, у писменој форми забрани. Према томе, да би се аутор могао користити овим овлашћењем морају бити кумулативно испуњена следећа два услова: **а/** да је у питању оригинално дело ликовне уметности које пре отуђења није било објављено; **б/** да се аутор у писменој форми супротставио излагању отуђеног примерка дела ликовне уметности. Аутор се не може супротставити власнику примерка оригиналног дела ликовне уметности да излаже примерак дела на коме је стекао право својине, ако је дело претходно објављено, или ако дело није објављено, а аутор је приликом отуђења пропустио да власнику у писменој форми забрани излагање таквог дела. Имајући у виду делатност одређених субјеката који ауторска дела набављају управо ради излагања, као што су музеји, галерије или друге сличне институције, ЗАСП изузима од ове законске одредбе ова лица (члан 33. став 2 ЗАСП). Овакво законско решење очигледно на избалансиран начин води рачуна о интересима аутора, али и власника оригиналног примерка дела ликовне уметности. БК, УК и WIPO уговор о ауторском праву, као важећи међународни извори ауторског права не садрже одредбе о овом овлашћењу аутора.

4. Прече право аутора на прераду примерка дела архитектуре

Под овим правом аутора дела архитектуре, подразумева се обавеза власника материјализованог примерка дела архитектуре, који намерава да врши одређене измене на грађевини, да прераду дела прво понуди аутору дела архитектуре (пројекта), ако је доступан (члан 34. ЗАСП). Ради се о личноправном овлашћењу аутора, прописаном у циљу омогућавања аутору дела архитектуре, чије је дело грађевински реализовано, да сачува интегритет дела, уколико се власник грађевине саграђене по архитектонском решењу одлучи на евентуалну прераду. Ситуација коју закон уређује овом законском одредбом је типичан пример сукоба интереса власника грађевине, као реализованог дела архитектуре и аутора дела архитектуре. Наиме, власник грађевине, може имати потребу за значајнијим преправкама на грађевини што неминовно доводи до нарушавања интегритета дела у ауторском правном смислу. С друге стране, аутор дела архитектуре по коме је дело грађевински реализовано заинтересован је да се дело сачува у аутентичном облику. Уважавајући интересе и једне и друге стране законодавац је предвидео обавезу власника грађевине који намерава да на грађевини врши измене да прво понуди аутора по чијем је делу грађевина саграђена да изврши потребне измене. Концизност ове законске одредбе направљена је на уштрб прецизнијег дефинисања услова под којим би власник грађевине могао бити ослобођен одговорности због непоштовања ове обавезе. У нашој правној литератури сматра се да би власник испунио ову за-

конску обавезу ако су испуњени следећи услови: **а/** да је аутор жив; **б/** да је доступан; **ц/** да га власник може пронаћи уз разумне трошкове и време¹⁴). Уколико аутор дела архитектуре није више жив, или није у ситуацији да врши прераду свог дела, власник грађевине може поверити прераду другом лицу. ЗАСП у том случају прописује обавезу поштовања моралних права аутора изворног дела (члан 34. став 2 ЗАСП).

И судска пракса потврђује да се ради о личноправном овлашћењу о коме се мора водити рачуна. Тако је једном пресудом утврђено да се вређају ауторска права тужиоца који је израдио идејно решење на основу којег је објекат саграђен, када је накнадно дошло до измене и одступања од његовог решења у великом броју елемената и детаља, што је утврђено вештачењем. Када поједине измене значајно утичу на општи ликовни склад, као што су “малтерисани зидови уместо пикованог вештачког камена, лим и цреп уместо бакарног покривача, куполе и кровне баце и сл., вређају се морална права аутора. Исто тако повреду моралног права представља и знатно одступање од идејног решења, у детаљима, пропорцији и глобалном лику објекта, тако да изграђени објекат чини мање вредним остварењем од пројектованог. На тај начин је идејно решење аутора деградирано, чиме су повређена морална права аутора, па он има право на накнаду штете и да се изрека пресуде објави у одређеном гласилу”¹⁵). Прече право аутора на прераду дела архитектуре не предвиђају важећи међународни извори ауторског права БК, УК и WIPO уговор о ауторском праву, тако да је одредбама ЗАСП аутору дела архитектуре признато једно овлашћење које је знатно шире у односу на решења садржана у међународним изворима права.

5. Право на посебну накнаду од продаје уређаја и средстава подобних за умножавање ауторских дела

Под овим правом подразумева се овлашћење аутора дела, за која се, с обзиром на њихову природу, може очекивати да ће без дозволе аутора бити умножавана на носаче звука, слике и текста да захтева посебну накнаду од продаје техничких уређаја и носача звука, слике и текста, који су подобни за такво умножавање (члан 35. ЗАСП). Солидарни дужници накнаде аутору дела су произвођач, увозник и продавац техничких уређаја, односно носача звука, слике и текста. Ако се дело умножава фотокопирањем или сличним поступком, поред права на накнаду од продаје копира апарата или другог уређаја подобног за умножавање, аутор дела која су подобна за умножавање копирањем има право и на накнаду од правног или физичког лица које, уз наплату, пружа услуге фотокопирања (члан 35. став 3 ЗАСП) Право на накнаду, аутори могу остваривати само преко организације за колективно остваривање ауторског и сродних права (члан 35. став 5 ЗАСП).

14. Марковић Слободан: Ауторско право и сродна права... страна 213.

15. Пресуда Врховног суда Србије, Гж. 98/95, од 13. III 1996. Судска пракса 3/97.

Који су разлози за наметање обавезе плаћања ауторске накнаде произвођачима, односно увозницима и продавцима техничких уређаја и средстава за умножавање ауторских дела и зашто ово право аутори могу остваривати само преко организације за колективно остваривање ауторског и сродних права ? Када је реч о разлозима због којих је ово овлашћење признато ауторима, односно обавеза наметнута лицима која су по закону предвиђена као солидарни дужници, одговор је садржан у појави техничких уређаја захваљујући којима се ауторска дела могу неконтролисано искоришћавати и умножавати без сагласности аутора, односно носилаца ауторског права. Наиме, савремени уређаји за умножавање омогућавају такав вид умножавања (преснимавање, копирање) да умножени примерци дела ни по чему не заостају од копија. Ова техника умножавања појавила се почетком 80-тих година, а свој врхунац достиже појавом интернета, крајем 90-тих година, при чему процес усавршавања стално напредује. Та чињеница довела је с друге стране до губитака прихода на страни аутора, чија су дела подобна искоришћавању уз помоћ техничких уређаја као што су копијер апарати, видео рикордери, и сл.

На ову појаву требало је одговорити како у погледу облика накнаде за искоришћавање ауторских дела, тако и у погледу начина остваривања овог права. Другим речима, требало је пронаћи механизам за оптерећење уређаја којима је могуће искоришћавати ауторска дела, како би се такав облик искоришћавања учинио мање конкурентним у односу на легалан начин умножавања. Овај проблем је посебно требало решити код умножавања ауторских дела копирањем, будући да је данас то најраспрострањенији начин умножавања ауторских дела, и то уз накнаду која је и до 30-40% нижа него ако би се вршила набавка примерка ауторског дела. Посебно је значајно да под удар умножавања копирањем најчешће долази стручна литература. Прве земље које су законским прописима признале право аутора на посебну накнаду од продаје техничких уређаја и опреме који су подобни за умножавање ауторских дела биле су Немачка, Француска и Португалија, а данас је предвиђено законима већине земаља¹⁶). Важећи међународни извори права (БК, УК и WIPO уговор о ауторском праву) не предвиђају ово овлашћење аутора као минимално право. Наш ЗАСП, имајући у виду материјалне интересе аутора, посебан акценат ставља на уређаје као што су фотокопијер апарати, и признаје право аутора на накнаду не само од продаје фотокопијер апарата, већ и право на накнаду од физичког и правног лица које уз наплату врши умножавање.

Друго питање које је требало решити тицало се начина остваривања овог права аутора. Наиме, према члану 143. и 144. ЗАСП, ауторско и сродна права могу се остваривати индивидуално и колективно, преко организације за колективно остваривање ауторског и сродних права. Очигледно је да би остављање ауторима да ово право остварују индивидуално било мртво слово на папиру, будући да је фактички немогуће да аутори имају увид у производњу и промет техничких уређа-

16. Бесаровић Весна; Жарковић Благота: Интелектуална својина (Индустријска својина и ауторско право), Књига прва: југословенски прописи са коментаром, Београд, 1998. страна 203..

ја, односно средстава подобних за умножавање текста, звука и слике. Решење које предвиђа ЗАСП (члан 35. став 5) је једини могући начин да аутори, колико толико буду у ситуацији да добију бар део накнаде од произвођача, односно продаваца техничких уређаја и носача звука, слике и текста подобних за умножавање. Овакво законско решење има своје оправдање, јер производња и продаја подлежу одређеној евиденцији. Остаје, међутим, на ауторима, односно носиоцима ауторског права, да се удруже у одговарајуће организације за заштиту ауторског и сродних права, које би потом, путем уговора са произвођачима, односно увозницима и продавцима уређаја и средстава подобних за умножавање, као и са лицима која се умножавањем - фотокопирањем баве на комерцијалној основи, уредиле односе у погледу плаћања ове накнаде. Примера ради, у Немачкој се ауторска накнада од продаје фотокопир апарата утврђује у зависности од броја копија које је одређени апарат у стању да произведе. Власници копирница, су такође обавезни на плаћање ауторске накнаде и то одређени проценат за сваку начињену копију.¹⁷⁾

Закључак

Због супротстављених интереса између аутора примерка дела и власника примерка дела, наш Закон о ауторском и сродним правима из 1998. године, одговарајућим одредбама уређује те односе, прописујући услове под којима аутор може остваривати своја права, према власнику примерка дела. Право аутора да следи дело и право аутора на посебну накнаду од продаје средстава и уређаја подобних за умножавање дела у том смислу заузимају посебно место. Због тога ова овлашћења аутора законом треба прецизније уредити. У том смислу, у погледу права слеђења, аутору би требало признати право на различите износе накнаде од вредности продатог оригиналног примерка дела ликовне уметности. У погледу права на накнаду од продаје средстава и уређаја подобних за умножавање ауторских дела, законом би требало утврдити обавезу лица која се на комерцијалној основи баве умножавањем ауторских дела, да пре отпочињања делатности закључе уговор са организацијом за колективно остваривање ауторског права о висини и начину плаћања ауторске накнаде за умножавање ауторских дела.

17. Бесаровић, Весна: Интелектуална својина.... Страна 299.

Zoran Miladinović, Ph.D.
Assistant Professor, Faculty of Law, Niš

The Author's Rights toward an Owner of Work of Art Sample

Summary

Due to juxtaposed interests of the author of a sample work and the owner of a sample work, our 1998 Law on Copyright and allied rights, by means of appropriate regulations, regulates these rights, prescribes conditions under which the author can realize his rights towards the owner of a simple work. In that sense, a special place belongs to the author's right to trace the work and author's right to a special fee from the sale of devices and machines convenient for work multiplication. This is the reason why these author's permissions should be regulated by law more precisely. As far as the right to tracing is concerned, the author should be admitted the right to different fees from the sale of the original sample of the work of art. Moreover, as far as the fees from the sale of devices and convenient for multiplication of author's works, law should regulate the liabilities of persons who deal with multiplication of works of art on commercial basis, by requesting from them, before starting their trade, to make an agreement with the organization for joint realization of royalty related to the amount and way of payment of author's fee for multiplication of author's works.

Key words: work of art, author, owner of work of art sample, right to trace the work.